

RECU LL DE RECOMANACIONS

INTRODUCCIÓ

Quant al projecte

L'objectiu del projecte Cut All Ties és abordar la violència de gènere a través del disseny, implementació i validació d'una metodologia de gamificació TIC eficaç i innovadora, amb la finalitat de conscienciar, reduir i prevenir la violència de gènere entre el jovent d'entre 14 i 17 anys en sis instituts d'Espanya (Barcelona i Madrid) i Itàlia (Milà), com a part d'un programa pilot d'intervenció.

L'objectiu principal del projecte és canviar les actituds i els comportaments que té el jovent respecte de la violència de gènere a través d'una perspectiva crítica sobre les seves primeres relacions emocionals i sexuals. El projecte està finançat dins del Programa de Drets, Igualtat i Ciutadania, i està coordinat per ABD (Espanya) amb la participació d'ACRA (Itàlia) i Citibeats (Espanya).

Els objectius específics del projecte són:

- Dur a terme una intervenció educativa i de sensibilització centrada en la prevenció primària, mitjançant una metodologia basada en l'assessorament entre iguals i la gamificació, orientada des dels instituts.
- Aplicar coneixements i eines pràctiques de les ciències del comportament per tal d'identificar primer els principals motors de la violència de gènere en les primeres relacions emocionals i sexuals del jovent, així com les principals causes conductuals, i posteriorment dissenyar una fase de proves prèvia a la implementació del pilot i l'avaluació de l'impacte.
- Empoderar i fomentar l'autonomia de les persones joves, dotant-les amb habilitats i promovent el pensament crític per fer cara a la violència de gènere a través de les seves pròpies accions i estratègies de sensibilització.
- Promoure el desenvolupament de competències de la comunitat educativa per tal d'identificar i fer front a la violència de gènere entre l'alumnat.

Amb aquests objectius, el projecte ha dut a terme **les següents activitats** entre gener de 2021 i desembre de 2022:

- Recerca per identificar les 10 millors pràctiques en la prevenció de la violència de gènere entre adolescents.
- Recollida i anàlisi de 78.434 documents a través de la plataforma d'anàlisi de textos de Citibeats, per identificar les narratives predominants al voltant del gènere a les xarxes socials.

- Disseny d'un programa de formació en Desenvolupament de Capacitats per identificar i prevenir la violència de gènere als instituts.
- Implementació del **Programa de Formació i Educació Cut All Ties** a un institut de Milà, un institut de Barcelona i un institut de Madrid.
- Implementació i validació del programa complet **Cut All Ties** (lliurament del programa de Formació i Educació i implementació del programa de gamificació) en un institut de Milà, un institut de Barcelona i un institut de Madrid, amb accions de sensibilització creades per les persones joves per prevenir la violència de gènere a través de l'app Cut All Ties.
- Avaluació de la implementació del projecte i avaluació de l'impacte del pilot en termes de canvi d'estàndards o comportaments socials en adolescents.
- Campanya d'incidència d'àmbit nacional i europeu.

Quant a aquest document

Aquest document presenta les recomanacions i suggeriments clau desenvolupats com a part del projecte Cut All Ties, basats en els descobriments principals i els resultats d'aprenentatge obtinguts durant la implementació del programa pilot.

Les recomanacions i suggeriments han estat desenvolupades per l'Equip d'Avaluació d'Impacte, a partir dels resultats de l'Avaluació d'Impacte que s'ha dut a terme, i s'han enriquit i complementat amb les aportacions de les professionals implicades al Cut All Ties, així com de l'experiència de les organitzacions participants desplegant programes de prevenció amb joves. A més, aquest document recull les valuoses aportacions fetes per organitzacions del tercer sector social, professionals, persones expertes i joves que han participat en els actes finals del projecte, celebrats a Milà, Barcelona i Madrid. Finalment, també s'han considerat les recomanacions proposades per entitats nacionals i internacionals i organismes públics.

Amb tot plegat, esperem contribuir al disseny i la implementació d'intervencions efectives i específiques del context que ajudin a abordar la violència de gènere entre les persones joves en els entorns de l'educació formal.

En conseqüència, aquest document de recomanacions s'adreça especialment a:

- Organitzacions socials del tercer sector que treballen amb joves en els àmbits de la prevenció de la violència de gènere, la coeducació, l'educació sexual i la promoció de la salut sexual.
- Centres educatius que ja implementen o desitgen implementar programes per promoure relacions saludables i positives amb la comunitat educativa, i per

prevenir la discriminació i la violència per raó de gènere, orientació sexual o identitat de gènere.

- Administracions públiques i responsables polítics en matèria d'educació i polítiques d'igualtat de gènere.

RECOMANACIONS

1. Proporcionar una educació sexual i emocional integral adequada a l'edat al llarg de tot el currículum educatiu

L'educació sexual integral democratitza l'accés a informació fiable, crítica i actualitzada sobre la sexualitat, mitjançant la promoció de la igualtat de respecte pels drets de totes les persones. La creació d'unes condicions que permetin expressar les sexualitats de manera lliure i saludable és una qüestió de garantia de drets que **ha d'estar present en qualsevol entorn educatiu i ser reforçada per la legislació i les polítiques públiques**, i que no pot dependre únicament de la bona voluntat o de la capacitat d'enteniment i de les creences dels governs o dels responsables polítics.

Com han afirmat organismes internacionals com la UNESCO¹ l'educació sexual integral és una eina indispensable per promoure la igualtat de gènere, en la mesura que la manca d'accés a aquesta riquesa d'informació és particularment perjudicial per a les noies. En aquest sentit, el Comitè de Drets de l'Infant de l'ONU ha instat els estats a adoptar polítiques de salut sexual i reproductiva integrals i sensibles al gènere i la sexualitat per a la joventut, fent èmfasi que l'accés desigual a aquesta informació, productes i serveis es tradueix en discriminació. En l'Observació general núm. 20, el Comitè recomana que «tots els adolescents tinguin accés a serveis de salut sexual i reproductiva gratuïts, confidencials, sensibles a les necessitats de l'adolescent i no discriminatoris».

El projecte Cut All Ties ha pres aquest enfocament com a base del seu disseny i implementació, i aposta per oferir una educació sexual de qualitat específicament en l'adolescència, amb la convicció que aquesta és la manera més adequada de fomentar l'autonomia i la capacitat de les persones joves per prendre decisions informades sobre el seu benestar i el dels i les altres altres, assegurant així relacions més saludables i lliures de violència. En aquest sentit, les persones que estan més en sintonia amb allò

¹UNESCO (2017) Disponible a <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>

que els agrada són més conscients dels seus límits, i també són més capaces d'establir un espai de seguretat propi.

Les lliçons apreses durant el projecte reafirmen la necessitat de proporcionar una educació sexual integral no només en l'adolescència, sinó també durant totes les etapes i períodes de la vida. Més concretament, s'aconsella, per garantir una educació sexual adequada, que:

- a. Comenci en el naixement i es lliuri de manera adaptada a diferents grups d'edat i cicles formatius, per la qual cosa s'ha d'incloure en tots els currículums educatius. Quan els programes d'educació sexual s'imparteixen a les escoles de la majoria dels països europeus (normalment durant l'adolescència), les persones joves ja tenen nocions de sexualitat i han construït la seva sexualitat segons els models disponibles i les narracions predominants que mantenen l'ordre jeràrquic patriarcal.
- b. Consideri les característiques culturals i el nivell de desenvolupament de les persones.
- c. Es basi en l'evidència científica i adopti un enfocament de drets humans.
- d. Aculli tota la diversitat, persegueixi la igualtat de gènere i estigui compromesa amb el dret de decisió de les persones sobre els seus cossos.
- e. Contribueixi a la construcció de societats inclusives i transformadores.

Tenint en compte tots els aspectes anteriors, es recomana emfàticament que **l'educació sexual integral inclogui un enfocament interseccional feminista**, ja que té el potencial de ser una eina que es pot explorar amb el jovent per desafiar l'ordre cisheteropatriarcal: convida a les persones a desconstruir-se, a canviar i redefinir punts de vista i connexions en termes de drets i igualtat, a trencar amb esquemes rígids i estereotips al voltant de les relacions sexuals i emocionals i, en última instància, a obrir-se a una visió més àmplia de la sexualitat humana.

Una educació sexual integral feminista és una de les eines principals per desconstruir l'estigma, que és una causa originària de la violència i la discriminació basada en el sexe, el gènere, l'orientació sexual i la identitat de gènere, i per tant hauria de garantir-se com a part de tots els plans d'estudis.

2. Implicar el professorat i la comunitat educativa en els programes.

La comunitat educativa, i el professorat en particular, té un accés privilegiat a l'alumnat, donat el temps que passen junts i la proximitat del contacte que tenen. Això els permet tant desenvolupar mesures preventives com detectar possibles situacions de violència de gènere, per això és crucial la conscienciació del professorat. No obstant això, per tal d'acompanyar els i les adolescents en la construcció de la seva sexualitat i en la prevenció i detecció de la violència, és essencial que les **persones adultes de referència tinguin el coneixement, l'obertura i els recursos específics necessaris.**

En aquest sentit, un resultat d'aprenentatge important del projecte Cut All Ties ha estat l'impacte positiu manifest de la **formació tant d'alumnat com de docents en el mateix institut**, i els seus efectes multiplicadors i duradors. Segons els resultats de l'avaluació, un dels vectors d'aquest impacte ha estat que la formació i la implicació del professorat ha permès crear espais segurs per a l'alumnat, que s'ha sentit amb més confiança per parlar de temes que el preocupaven en relació amb la sexualitat, la violència o les relacions en general.

Com a recomanació general, una formació docent eficaç hauria de tenir com a objectiu **promoure l'autoreflexió i desconstruir les creences preestablertes del professorat sobre el gènere, les sexualitats i les relacions.** Tot i que aquest procés requereix una intervenció intensiva i profunda, que sovint és difícil a causa de la càrrega de treball diària i les demandes que enfronten els i les professores, és de vital importància treballar amb el personal docent i acompanyar-lo per generar canvis en els seus sistemes de creences i valors que poden tenir un impacte en el treball amb l'alumnat. En aquest canvi s'hauria d'implicar tota la comunitat educativa. En cas contrari, els centres educatius continuaran sent espais on es reproduïx les condicions que legitimen la violència de gènere.

Això està relacionat amb un altre aspecte clau que hauria de ser transversal a qualsevol intervenció amb docents que busqui la seva participació activa en la prevenció de la violència de gènere: **problematitzar i qüestionar les pràctiques** d'adultocentrisme i adultocèntriques, i comprendre com les creences associades poden contribuir a la reproducció dels estereotips de gènere associats a la joventut i les relacions dins de l'escola secundària i la pràctica educativa.

La perspectiva adultocèntrica que impregna la societat ha ignorat les persones infants i adolescents com a interlocutores vàlides, i per tant no ha permès que les seves necessitats i preocupacions s'escoltin en moltes ocasions. Cal **ser conscients de les relacions de poder que en sorgeixen** i tenir en compte que, en aquest sentit, podem estar exercint violència o reforçant l'estatu quo des de la nostra posició adulta a l'hora

d'exigir canvis d'actituds i comportaments de les persones joves que no posem en pràctica com a societat.

Com a primer pas, seria interessant convidar l'equip docent a **qüestionar i desconstruir actituds i creences vinculades al concepte d'adolescència**. És fonamental que les persones que treballen amb adolescents siguin capaces de proporcionar una diversitat de models i referències, i evitar la reproducció d'estereotips, així com l'estigmatització dels comportaments i necessitats de joves i adolescents.

Pel que fa a aspectes particulars de la formació del professorat, i a partir de l'experiència del projecte, proposem el següent:

- f. Proporcionar al professorat eines pràctiques per treballar situacions que es troben diàriament, utilitzant-les per introduir diferents tècniques de facilitació com ara el joc de rols o el treball de casos. Molt sovint, el professorat afirma tenir una base teòrica sòlida, però no té els coneixements ni les estratègies per aplicar-la a la seva pràctica diària.
- g. Incloure més, i fer-ne major èmfasi, en l'educació emocional i en la informació sobre sexualitat i relacions violentes en la formació impartida, així com activitats i materials sobre aquests temes que poden implementar directament a les seves aules.
- h. Proporcionar orientació sobre com aplicar l'aprenentatge de manera transversal en les seves àrees de docència, no només en matèries específiques.
- i. Proporcionar informació sobre els serveis, les organitzacions i els recursos disponibles en l'àmbit local, als quals poden adreçar-se per obtenir més suport.
- j. Facilitar mecanismes de coordinació i treball en xarxa amb xarxes antiviolència de l'àmbit local.
- k. Cal tenir en compte la rellevància de la responsabilitat compartida amb les organitzacions del tercer sector, remarcar la importància de construir aliances i de la intervenció precoç dins dels centres, no només quan esclata una situació de crisi.

3. Abordar la prevenció de la violència de gènere a través de l'educació social, emocional i sexual

A l'hora de planificar una intervenció preventiva i sensible al gènere, és important no només abordar la qüestió des de la perspectiva de la violència. Si bé és molt important treballar en la comprensió i la identificació de la violència, si aquesta és l'única manera

en què es tracten les desigualtats i les formes de discriminació, això pot acabar donant lloc a conseqüències negatives.

Tal com s'ha indicat anteriorment, es considera que la educació sexual des d'una perspectiva de gènere i drets possibilita abordar la prevenció de les violències. Si bé és una conseqüència indirecta, resulta preponderant **no limitar l'educació sexual a les violències**, sinó justament **nodrir-la de qüestions positives i saludables que tinguin el plaer i el benestar al centre de les intervencions**. Evidentment, aquest abordatge permetrà reduir els riscos davant de la violència de gènere, però sense condicionar el paradigma de l'educació sexual.

Per tant, recomanem **evitar que es posi el focus de la intervenció en la violència** i, per exemple, considerar la possibilitat d'abordar-la i prevenir-la mostrant relacions lliures de violència. En aquest sentit, **presentar i destacar models alternatius i positius és un aspecte clau** que ha demostrat donar resultats tangibles. Proporcionar eines per a identificar la violència no suposarà un canvi per si mateix, però sí que ho farà el fet de ser capaç d'imaginar, debatre, reflexionar i crear maneres més respectuoses i plaents de relacionar-se amb els i les altres.

Això també és rellevant atès que, segons els i les professionals implicades en Cut All Ties i en altres organitzacions que desenvolupen programes de prevenció de la violència de gènere, si bé les circumstàncies actuals són especialment favorables per propiciar un canvi –donat l'ampli accés a la informació que té el jovent i el seu alt nivell de coneixement– també hi ha una polarització important en relació amb aquesta qüestió. Avui en dia, els discursos antifeministes són molt presents socialment, i els instituts no en són una excepció. Els i les formadores de Cut All Ties han assenyalat sovint que l'ús de termes com feminisme o altres conceptes relacionats (per exemple, perspectiva de gènere) provoca un rebuig immediat entre un sector d'adolescents. Els nois joves en particular se senten atacats, culpats i assenyalats quan es plantegen qüestions relacionades amb la violència masclista, la discriminació i les desigualtats. Tot i que la base de qualsevol intervenció ha de ser una perspectiva feminista, cal un canvi d'enfocament a l'hora d'implementar estratègies educatives, i aquest és un dels grans reptes que ha d'afrontar qualsevol programa de prevenció de violència de gènere dirigit a joves.

A més, tot i que sembla que assistim a una onada de canvis en els codis de conducta tradicionals relacionats amb la sexualitat, les dinàmiques generals de poder i les relacions de gènere segueixen sent les mateixes, la qual cosa palesa la necessitat de centrar-se en aquests àmbits.

A partir de l'experiència de Cut All Ties en aquesta línia, les nostres recomanacions són:

- a. Evitar les intervencions que se centren en els comportaments i pràctiques individuals, i en canvi **situar el fenomen de la violència en el seu context estructural** des d'una posició de responsabilitat compartida.
- b. Desenvolupar intervencions que proporcionin als i les adolescents **eines i estratègies per identificar i gestionar les seves emocions**, orientades a fomentar l'empatia, el respecte i la comunicació assertiva.
- c. Promoure **tallers experiencials i crear espais perquè el jovent pugui debatre, participar i compartir els seus coneixements, preguntes i preocupacions** en relació amb les situacions quotidianes. L'aprenentatge experiencial aconseguit a través d'exemples pràctics propers a les seves realitats és molt més significatiu i posa en joc el pensament crític i la reflexió.
- d. Treballar la violència de gènere a través d'**una educació sexual i emocional positiva**. En consonància amb la recomanació anterior, és important proporcionar una educació sexual integral i feminista que situï el plaer en el centre del discurs. El sexe i la sexualitat són temes que generen un gran interès entre el jovent, i això proporciona un avantatge motivacional important. Treballar la sexualitat ofereix un punt d'entrada per abordar temes directament relacionats amb la prevenció de la violència, com ara desconstruir estereotips, conscienciació corporal, educació emocional, estratègies de negociació, límits personals i límits d'altres persones, etc.

Tot això ha d'anar acompanyat de la **creació d'espais segurs en tots els centres educatius** en què l'alumnat pugui compartir i parlar lliurement de les seves inquietuds, obertament i sense judici, i on sàpiga que se sentirà emparada i acompanyada. Les recomanacions de l'alumnat que va participar en els actes de tancament del projecte van ser molt clares en aquest sentit: les persones joves tenen ganes de parlar i debatre sobre molts temes que els preocupen, i tenen la necessitat de ser escoltades i recolzades.

4. Impulsar intervencions transversals i multiagència a mitjà i a llarg termini

Els resultats de l'avaluació d'impacte del projecte Cut All Ties mostren que, a través de la implementació i intervenció de 3 mesos a les escoles secundàries, parlar i destacar la violència de gènere va tenir un efecte positiu en la **capacitat de les persones joves per identificar-la**, tant estructuralment com en les seves manifestacions diàries a l'entorn escolar.

En aquesta mateixa línia, quan el projecte es va implementar en la versió ampliada amb la presència i facilitació de formadors i formadores al llarg d'un trimestre, va portar a un augment en la capacitat de l'alumnat per **reconèixer l'existència de violència de gènere entre companys i companyes a la seva escola, i també per reconèixer la presència de violència en espais digitals.**

Com han demostrat aquests resultats, i en línia amb les publicacions existents² i les recomanacions d'organitzacions que treballen en la prevenció de la violència de gènere en entorns d'educació formal (escoles o instituts), es recomana fermament que **s'implementin intervencions a llarg termini, en lloc d'intervencions o sessions úniques.**

A més, un aspecte clau de la intervenció Cut All Ties va ser **treballar més enllà dels límits del grup de classe i portar la intervenció més enllà de l'aula.** El fet que l'equip formador estigués visible, present i accessible durant setmanes, durant els descansos i als diferents espais de les escoles, va permetre a l'alumnat establir-hi vincles, i va obrir espais per intervenir.

També és recomanable:

- Realitzar un **diagnòstic específic de les realitats i necessitats de cada centre** abans de realitzar qualsevol intervenció, amb la finalitat d'adaptar els continguts, estratègies i metodologies, i així fer-los molt més efectius.
- **Treballar estretament i conjuntament amb els centres** per tal de crear les condicions favorables per estendre la intervenció, el compromís i la implicació de l'alumnat i el compromís de tots els actors implicats.
- **Treballar o col·laborar amb organitzacions i associacions antiviolença** per a l'aprenentatge mutu i l'establiment d'associacions i aliances estratègiques.
- Evitar les intervencions que veuen la col·laboració amb les associacions antiviolença únicament com a detectores de necessitats, i **fomentar l'intercanvi de coneixements i pràctiques.**

²Keith, T., Hyslop, F. i Richmond, R. (2022). Una revisió sistemàtica de les intervencions per reduir la violència de gènere entre dones i nenes a l'Àfrica subsahariana. Trauma, violència i abús, 0(0). <https://doi.org/10.1177/15248380211068136>

5. Eines TIC i de gamificació per a la prevenció de la violència de gènere

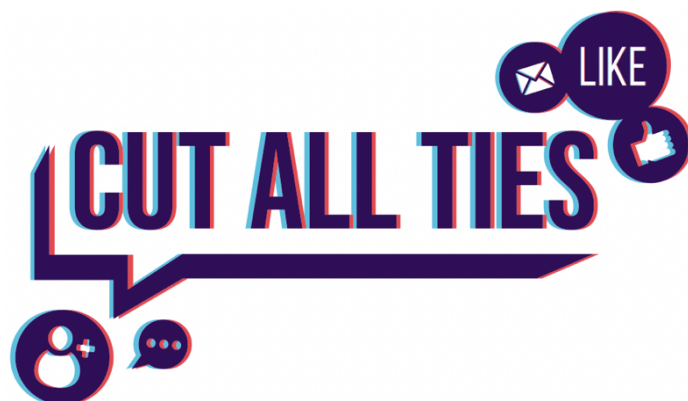
El món virtual és una extensió del món físic. Com a tal, per combatre la violència de gènere en el món real, també és important proporcionar a les persones joves i adultes habilitats i coneixements per identificar-la i abordar-la en línia. En aquest sentit, cal fomentar l'ús d'estratègies de gamificació com a mitjà per afavorir la comprensió crítica en l'ús d'eines digitals.

Pel que fa a l'ús de les TIC i, més concretament, l'ús d'aplicacions en programes destinats a sensibilitzar i prevenir la violència de gènere entre el jovent, oferim els següents suggeriments basats en l'experiència del procés de gamificació³ de Cut All Ties :

- És recomanable que, quan es treballa a través d'una plataforma digital, aquesta sigui una **aplicació mòbil descarregable** a la qual el jovent pugui accedir de manera ràpida i fàcil directament des dels seus telèfons mòbils, en lloc d'una aplicació web o d'escriptori.
- En la mesura de les possibilitats, s'han de simplificar els procediments de registre i identificació de les persones usuàries, ja que s'ha demostrat que els **processos de verificació en dos passos** poden ser descoratjadors i dificultar la participació. La naturalesa de l'ús que fa el jovent de les xarxes socials requereix **immediatesa i accions** que condueixin a una resolució ràpida.
- La **interfície de l'aplicació** ha de ser **atractiva** i la seva estructura ha de ser fàcil de seguir i intuïtiva. Hauria d'oferir opcions que facilitin diferents usos i la possibilitat de personalització. Això permet a les persones usuàries apropiar-se de l'eina, un aspecte clau per aconseguir la interacció del jovent.
- L'aplicació **s'ha d'integrar dins del procés de formació**, en cas d'haver-hi, i no només plantejar-se per una fase posterior de difusió.
- El paper i la presència de les persones adultes en l'aplicació s'han de reduir, en la mesura del possible, al mínim. Per exemple, no haurien de supervisar la totalitat dels continguts que fan les persones joves, simplement eliminar només allò que és èticament inacceptable.

³Aquestes recomanacions fan referència a l'ús específic d'una aplicació mòbil que es basa en una metodologia de cadenes socials i recompenses socials. Com a tal, és possible que no siguin totalment aplicables a diferents programes o eines de gamificació.

- Els materials publicats **han de ser visibles per a un públic més ampli**, per exemple, per a tot l'alumnat de l'escola, fins i tot per a aquelles persones no registrades com a usuàries.
- S'ha d'incloure una opció de **reacció immediata i resposta** al contingut publicat, ja que això és el tipus de gratificació immediata que fomenta la participació de la persona usuària.

Co-funded by
the European Union

101005305/CUTALLTIES/REC-AG-2020

Projecte cofinançat pel Programa de Drets, Igualtat i Ciutadania de la Unió Europea (REC 2014-2020).

El contingut d'aquest informe representa únicament els punts de vista de l'autor/a i és de la seva exclusiva responsabilitat. La Comissió Europea no es responsabilitza de l'ús que pugui fer-se de la informació que conté.

